

En ganske almindelig husmand.

Ester Nørrelykke

Når slægtsforskere skal fortælle om deres slægt, har de ofte et spændende slægtsnavn, en slægtsgård, hvor anerne har været knyttet til i generationer, fremtrædende borger- eller præstefamilier. Mine aner i 1800 og 1900 tallet består kun af "bare" husmænd med lidt eller ingen jord. Er der overhovedet noget at berette om dem?

Jeg vil fortælle om min fars farfar Mathias Jensen – en ganske almindelig husmand.

Mathias Jensen var født i Rærup i Lydum sogn i 1831. Lydum ligger i Ribe amt, 19 km. nord for Varde og 9 km. fra Vesterhavet.

Hans far, Jens Jensen, var selvejergårdmand. I Vestjylland var der ikke mange fæstebønder på den tid, da der på egnen gennem de sidste 100 år havde huseret flere herregårdsslagtere. Faderen havde købt gården af sin svigerfar 10 år før, men hans 1. hustru døde allerede i 1825 uden at have sat børn i verden. Jens Jensen giftede sig igen 4 måneder efter med Mette Olesdatter.

Jens Jensens slægt kan føres langt tilbage, da hans far hed Jens Grummesen. Før 1500 optræder Grummesen-slægten som selvejerbønder i Ilsted, Gørding sogn. Fra midt i 1500-tallet til ca. 1650 var de præster. Senere var slægten gårdmænd i Åstrup sogn.

Mette Olesdatters far og farfar havde været sognefogder i Lydum sogn. Det ser ud, som om slægten er kommet til Lydum efter 1733, men det er desværre endnu ikke lykkedes at finde, hvor familien kom fra. Lydum kirkebog starter først 1761, så her er der ikke megen hjælp at hente. Alle gårdene i Rærup hørte under Lydumgård, som blev handlet både i 1725 og 1733, ved de lejligheder noteredes fæsternes navne i landstingets skøde- og panteprotokol. Da er slægten ikke i Rærup.

Mathias var det 4. barn af 6. 2 piger, som var ældre end ham, døde som spæde. Faderen, Jens Jensen, døde da Mathias var 5 år, hvorefter moderen 1½ år efter giftede sig igen og børneflokket blev forøget med en datter. Moderen døde allerede i 1842, da Mathias var 11 år. Stedfaderen nåede i løbet af sin enkestand at have en affære, som resulterede i en datter, inden han giftede sig igen 1½ år efter. Mathias havde nu i en alder af 13 år både stedfar og stedmor.

Familien rejste i 1845 til Outrup sogn, men Mathias flyttede ikke med, han var ude at tjene i nabosognet Kvong. Han blev konfirmeret i Lydum kirke 1846, med skudsmål: Temmelig god kundskab og sædelig opførsel. Ved konfirmationen tjente han i Østergård i Lydum. Senere tjente han i Nr. Tarp, Lunde og i 1850 i Nr. Bork hos sin morbroder Hans Olsen. Denne morbroder flyttede med sin familie til Damgård i Bølling og Mathias fulgte med og tjente der ½ år. I 1854 blev han indkaldt til session, og ifølge lægdsrullen var han "overcomplet Constabel ved 2den Artl. Reg:"

Mathias mødte måske sin kommende hustru da han tjente i Nr. Bork, for den 18. oktober 1853 blev han viet i Nr. Bork kirke med Johanne Sørensdatter af Nr. Bork.

Johanne var født i 1826. Hendes forældre var Søren Bertelsen, husmand på Nr. Bork hede og Maren Eschesdatter.

I 1852 købte Mathias Jensen sine kommende svigerforældrenes ejendom matr. nr. 114 med indbo og besætning og jord af hartkorn 2 album samt parcellen matr. 11e på 2 alb. begge af N. Bork hede for 50 rd. R.M. Samtidig blev der oprettet en aftægtskontrakt for svigerforældrene.

Familien blev hurtigt forøget med Søren født 1854, Mette Marie i 1856 og Jens i 1858. Så var der et ophold i nogle år før min farfar, Eske, blev født i 1866 og endelig Maria i 1867.

Ud over at drive husmandsstedet (i folketællingerne betegnet som et hus,) gik Mathias i dagleje. Fra foråret 1859 til forår 1861 tjente han i Haderslev amt først i Vonsild og senere i Dalby. Det var meget almindeligt at vestjyder tog tjeneste i Sønderjylland, da lønningerne var bedre der.

I 1870 tjente han i Sønder Bork præstegård. Imens måtte Johanne tage sig af børnene og passe husmandsstedet. Desuden var hun skrædder, i 1854 havde hun Mathias' lillesøster Maren i lære.

I 1868 kom Mathias i pengeforlegenhed og måtte oprette en panteobligation på 100 Rd (rigsdaler) til svigerfaderen Søren Bertelsen. Som sikkerhed pantsatte han "Indbesætning 2 Køer 2 Faar, Kjøkken og Brøggerredskaber, Skabe, Borde og Kister samt Sengeklæder".

Ejendommen blev d. 30. apr. 1879 solgt til Christen Pajberg for 830 kr. og aftægt. På det tidspunkt var der stadig 2 ukonfirmerede børn i hjemmet, Eske på 13 og Maria på 12 år. Aftægtskontrakten bestemte at Mathias og Johanne skulle bo i 1 fag i den nordligste ende af stuehuset, og dertil skulle bygges et nyt fag. Aftægtsfolkene skulle have korn, uld, flæsk, oksekød, fårekød, æg og kartofler. Hvert år til 1. maj skulle de have udbetalt 3 kr. og til jul, påske og pinse 1 μ (pund) kaffe, 1 μ kandis og 1 μ cikorie (= kaffeerstatning). Årligt skulle de have 2 læs klyne (??) og 1 læs tørv som skulle hjemkøres og sættes i stak og forsvarlig tildækkes i nærheden af aftægtsboligen. Hver dag skulle de have leveret nymalket mælk og hver søndag kærnemælk og smør. Endelig skulle de have 1½ μ (pund) rulleskrå og 6 pottes brændevin med en ⅓ hver jul, påske og pinse. De nye ejere skulle sørge for at aftægtsfolkene ved deres død fik en hæderlig begravelse. Aftægtens værdi blev anslået til en årlig værdi af 120 kr. (i 1879 var en ufaglært arbejders timeløn i byen gennemsnitlig 19 øre).

Det er svært at forestille sig at den lille ejendom har kunnet brødføde Chr. Pajbergs familie, der bestod af 2 voksne og 3 børn samt udrede aftægt til Mathias og Johanne. Man kan vel udlede af kontrakten, at der var mindst 1 ko og nogle får på ejendommen, samt at der blev dyrket korn og kartofler. Chr. Pajberg havde kun ejendommen i 2 år, hvorefter den blev solgt til Christen Olsen.

Ved den yngste Marias konfirmation i 1882 nævnes Mathias som aftægtsmand og røgter på Viumgård. Den daglige gåtur fra hjemmet til Viumgård var ca. 2 gange 5 km.

Mathias døde d. 14. juli 1887 af mavekræft efter længere tids sygeleje. Sønnen Eske blev gift 1889 med en pige fra Brøns i Sønderjylland. Ved folketællingen 1890 boede denne svigerdatter sammen med Johanne, mens Eske tjente i Sønderjylland. Da han året efter købte en ejendom i Malle, Horne sogn, fulgte Johanne med og døde der 1892, men hun blev begravet i Nr. Bork. Ved hendes død oplyser skiftet, at der ikke fandtes efterladenskaber af værdi og der var ingen gæld.

Alle 3 sønner blev husmænd. Datteren Mette blev gift med en enkemand i Outrup sogn, han var gårdmand og 30 år ældre end hende. Marie blev gift med en snedker, som det gik rigtig godt for, efter de rejste til Esbjerg, hvor der var godt arbejde sidst i 1800-tallet.